
DOKUMENTY A MATERIÁLY

Z DENNÍKA 2. BATÉRIE HIPOMOBILNÉHO DELOSTRELECKÉHO ODDIELU 2/I „JÓZSEFA BEMA“

PETER CHORVÁT

CHORVAT, P.: From the diary of the 2nd battery of hip mobile artillery troop 2/I „József Bem“. *Vojenská história*, 2, 12, 2008, pp. 108 – 112, Bratislava.

The author presents in his short article a Hungarian document from the time of Hungarian – Slovak war conflict in March 1939. The material is supplemented by a short introduction, explanatory and additional notes. Although, the document is very short; it is interesting as it brings contemporary evidence with a colourful picture of the conflict from the point of view of a member of a small Hungarian troop .
Military history. Slovakia. Hungarian- Slovak conflict in March 1939.

V budapeštianskom Vojenskom historickom archíve, vo fonde Tanulmánygyűjtemény (Zbierka štúdií), je v zložke obsahujúcej materiál týkajúci sa maďarského hipomobilného delostrelectva z rokov 1937 – 1944 archivovaný i dokument pod názvom *Z denníka 2. batérie hipomobilného delostreleckého oddielu 2/I „Józsefa Bema“*.¹

Dokument fyzicky tvoria len tri strojom písané strany. Obsahovo sa tento materiál týka ozbrojeného vojenského konfliktu medzi Slovenskom a Maďarskom v marci 1939, ktorý je medzi historikmi i medzi odbornou verejnosťou známy ako tzv. malá vojna.

Konkrétne ide o deskripciu vojenských udalostí z 24. a 25. marca 1939 v regióne Pavlovce nad Uhom s hlavným dôrazom na leteckú činnosť oboch znepriatelených strán.² Tieto udalosti sú percipientovi predstavené z pohľadu maďarského dôstojníka delostrelectva a zároveň zapisovateľa denníka poručíka Dr. Lóránta Szentgyörgyiho.³

Na prvej strane dokumentu je uvedená organizačná štruktúra a podriadenosť útvaru spolu s menami dôstojníkov 2. delostreleckej batérie. Na zostávajúcich dvoch stranách sú záznamy o vojenských udalostiach v spomenutých dňoch. Väčšia pozornosť sa pritom ve-

---

1 Hadtörténelmi Levéltár Budapest, A magyar kir. 2. honvéd lovas dandár, 2/I „Bem József“ lovas tüzér osztály 2. ütegének naplójából. f. Tanulmánygyűjtemény, sign. 3174.

2 K maďarským vzdušným operáciám v uvedenom ozbrojenom konflikte v kontexte ich predchádzajúcich i nasledujúcich „osudov“ bližšie pozri, napr.: PATAKY, I. – ROZSOS, L. – SÁRHIDAI, Gy.: *Légi háború Magyarországon felett*, Első kötet. Debrecen 1991, s. 19-32.

3 Zapisovateľ denníka Dr. Lóránt Szentgyörgyi bol pravdepodobne záložný dôstojník, nakoľko jeho priezvisko sa v schematizmoch maďarského kráľovského honvédsťva nevyskytuje.

nuje 24. marcu 1939, ktorý bol na udalosti vojenského charakteru spomínaného konfliktu všeobecne najbohatší.

Zo štylistického hľadiska je text napísaný pomerne pútavo a hodnoverne, pričom predpokladáme, že jeho autor zrejme nadobudol humanitné vzdelanie.

Text uvedeného dokumentu sme preložili do slovenského jazyka, pričom sme ho doplnili relevantnými poznámkami. Vety, ktoré nedávajú jednoznačný význam, sme označili výkričníkom (!).

Záznam Dr. L. Szentgyörgyiho, okrem iného, nepriamo potvrdzuje hrdinstvo slovenských letcov v marcových bojoch s agresormi.

Domnievame sa, že budúci syntetický pohľad na priebeh ozbrojených operácií tohto konfliktu bude nutné „vyskladať“ aj z takýchto detailov, ktoré doposiaľ neboli spracované.

Náš príspevok takisto má ambície dopĺňať viaceré dokumenty, ktoré boli o tzv. malej vojne v nedávnej dobe publikované v časopise *Vojenská história*⁴, vrátane materiálu o činnosti slovenského letectva v ňom.⁵

MAĎARSKÁ KRÁLOVSKÁ 2. HONVÉDSKA JAZDECKÁ BRIGÁDA

Z denníka 2. batérie jazdeckého delostreleckého oddielu 2/I „Józsefa Bema“

Veliteľ oddielu:
vitéz⁶ pplk. Ervin Bártfay

Veliteľ batérie:
npor. Lajos Hávor

Dôstojnícky zbor batérie:
Prvý dôstojník: poručík Géza Simonyi
Vozatajský dôstojník: poručík Dr. György Koós
Dôstojník zameriavania: poručík Daniel Rapaics
Prieskumný dôstojník: práporčík Lehel Schneider
Veliteľ I. čaty: poručík Dr. Lóránt Szentgyörgyi
Veliteľ II. čaty: práporčík Dr. Sándor Vértessy

Zapisovateľ denníka:
Poručík Dr. Lóránt Szentgyörgyi

Velké Slemence 24. marca 1939

-
- 4 Napr.: KATREBA, Z.: Neznámy dokument o maďarsko-slovenskom konflikte v marci 1939 (prvá časť). In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 2, s. 96-114; druhá časť, č. 3, s. 86-103; tretia časť, č. 4, s. 78-95.
- 5 Bližšie pozri: ŠUMICHRAST, P. – BAKA, I.: Dokumenty o činnosti slovenského letectva v maďarsko-slovenskom konflikte. In: *Vojenská história*, roč. 7, 2003, č. 1, s. 74-91.
- 6 O ráde (organizácii) vitézov bližšie pozri: Magyarország az első világháborúban, Lexikon A – Zs. Budapest 2000, s. 720.

Podľa ranného rozkazu bude dnes odpočinkový deň, avšak na ulici nesmie byť pohyb, nakoľko sa očakáva činnosť slovenského letectva. Sme naplnení pochopiteľným vzrušením z frontu a udalostí, ale toto vzrušenie zakrátko dokonale utlmil pokoj.

V poludňajších hodinách prišiel nový rozkaz, ktorý nás znova zelektrizoval. Podľa neho má batéria pokračovať vo svojej ceste a ešte v priebehu popoludnia ísť do palebného postavenia pri obci Pavlovce,⁷ kde je vážny boj. O situácii sme boli informovaní v tom zmysle, že naše oddiely v priebehu včerajšieho dňa bez akéhokoľvek odporu obsadili nám prislúbené územie v celom jeho rozsahu. V dnešný deň ale slovenské jednotky nastúpili do útoku a pokračujú aj v živej leteckej činnosti. Pri Pavlovciach sú naši husári v prudkom boji s nepriateľom a my musíme na ich podporu súrne ísť k Pavlovciam.

Rýchlo sa začala príprava a skoro o 13 – tej/ sme sa pohli. Všetci sme vedeli, že ešte dnes, sotva o hodinu budeme v prvej línii a v skutočnom boji.

Náš pochodový prúd, pripravený na prípadný letecký útok v polčatách vo vzdialenosti po 25 metrov, postupoval v plnej rýchlosti, nakoľko podľa informácií je potrebný náš súrny zásah.

Na ďalšom úseku cesty sa potom potvrdilo, nakoľko vážne treba počítat s leteckým útokom. Pred Pavlovcami, približne 2 km pred ortovským lesom zasiahol batériu prvý nepriateľský letecký útok.

Z obidvoch strán, z troch a troch strojov pozostávajúci roj zaútočil na batériu.⁸ Stroje nás vo veľkom oblúku obleteli, takže na konci ich letového oblúku sa ich smer letu už zhodoval s našim smerom postupu. Keď sme sa pozreli dozadu, v smere nášho postupu, za sebou sme videli šesť slovenských strojov, ktorým stačilo už len vykonať šturm, aby sa na nás v stopách ich guľometov vyvalila smrť a skaza. Boli to kritické a mučivé sekundy. Medzi strojmi sme vtedy už videli stopu projektilov automatických protiletadlových kanónov páliacich za lesom. Pred nami postupujúci štáb oddielu už dosiahol les, ale z našej batérie sa k nemu blížil len jej hrot. Bolo božím zázrakom, že sa ešte nič zlé nestalo. Slovenské stroje mohlo niečo vyrušiť,⁹ pretože smer zmenili a po krátkej guľometnej palbe, ktorá nám ale nespôsobilá škodu, sponad nás sa vzdialili. Kam mali namierené, to sme už z toho lesa, ktorý sme medzitým dosiahli, nevideli. Ako keby sa nič nebolo stalo, sme pokračovali v našej ceste v takom tempe, v akom sme išli doposiaľ. Potrebujú nás! Vtedy sme už počuli od Pavloviec zvuky boja; výstrely, guľomet, kanón, výbuchy. Takmer ani nevieme, ako sme sa dostali z ortovského lesa pod Pavlovce, taká rušná a vzrušujúca to bola cesta. Vedľa nás hrmotili tam a späť autá. V jednom aute vidíme prvého zraneného s obviazaným ramenom – maďarský husár. Situácia je teda vážna. Kde je zranený a znejú zbrane, tam je vojna, takže sme vo vojne. Inak toto môžeme za pár sekúnd skúsiť aj my.

Ledva dosahujeme vstup do Pavloviec, keď naša veliteľská čata odbočí z cesty, aby precválala do palebného postavenia nachádzajúceho sa vpravo na 200 m a pripraveného nadporučikom Hávorom, keď sa opäť zjavuje šesť slovenských lietadiel a napáda našu batériu

7 Dnes Pavlovce nad Uhom.

8 Skupinu tvoril trojčlenný roj stíhacích lietadiel Avia B-534 stíhacej letky 45 a trojčlenný roj pozorovacích a ľahkých bombardovacích lietadiel Letov Š-328 pozorovacej letky 12. Stíhači štartovali v zostave: rtm J. Hergott (veliteľ roja), čat. F. Hanovec a des. M. Danihel. Rój lietadiel typu Letov Š-328 mal splniť bojovú úlohu v nasledujúcom zložení: slob. J. Maco, por. let. M. Guljanič (veliteľský stroj), slob. G. Pažický, por. let. Ferdinand Švento a slob. J. Drlíčka, ppor. let. J. Šronk. Bližšie pozri: RAJNINEC, J.: *Slovenské letectvo 1939/1944*, I. Bratislava 1997, s. 25.

9 Je pravdepodobné, že slovenské lietadlá nezaútočili z toho dôvodu, že ich posádky nedokázali jednoznačne identifikovať nepriateľa.

nachádzajúcu sa v kriticknej situácii. Boli to ťažké okamihy. Paľba guľometov nepriateľských strojov ako šľahy biča rezala zem vedľa nás, guľky nám s prenikavým pišťaním svišťali okolo uší. Na útočiace stroje odpovedali naše kanóny ťažkou paľbou. Naše kone sa splašili, bolo ťažké s nimi vydržať. Ťažko bolo zistiť, že či ich viac vystrašilo hučanie motorov, guľometná paľba alebo zvuk našich kanónov. Prvý šesť-záprah bol práve vedľa automatických protiletadlových kanónov, keď tie začali páliť. Nadporučík Hávor tam sám skáče k vedúcemu koňovi, aby chytiac ho za uzdu, pomohol vedúcemu jazdcovi. Nedúfali sme, že bez veľkých strát prejdeme cez túto pekelnú drámu. Dobrý Boh a svätá Barbora na nás ale dávali pozor a súčasne s útokom slovenských strojov sa objavila maďarská stíhacia letka pozostávajúca z deviatich strojov.¹⁰ Boli sme pyšní na maďarských pilotov! Ako stepné orly na korisť, tak udreli naši skvelí stíhači na slovenské stroje, ktorých bojovú zostavu v priebehu niekoľkých sekúnd úplne narušili. Delá sa, samozrejme, odmlčali, žeby nespôsobili škodu na našich vlastných strojoch a začal sa nádherný vzdušný súboj patriaci k výnimočným zážitkom. Zneli guľomety, hučali, stonali motory a onedlho sa z prvého slovenského lietadla vyvalí hustý dym, objavia sa dvaja piloti na padákoch¹¹ a stroj robiac kotrmelce mizne za pavlovskými domami. Súboj netrvá dlhšie ako päť minút a stroj bez troch strojov (!) bezhlavo uniká smerom k vrchom. Deväť maďarských strojov nerušene prehrmí nad nami a kde-tu ich odprevádza naša ďakovná modlitbička. Uchránili nás, maďarskí spolubojovníci maďarských spolubojovníkov.

Po tomto sme už hladko obsadili palebné postavenie, ale ešte dlho sme boli pod vplyvom nášho prvého bojového dobrodružstva, ktoré ľahko mohlo byť osudné.

S napätím sme čakali na prvý príkaz na paľbu, na čo už neprišiel rad, hoci pred nami neprestajne zneli zbrane. Na ceste v dlhých kolónach lomožili autá, medzi ktorými, bohužiaľ, dosť často húkali aj sirény sanitiek.

Večer sme zistili, že v priebehu popoludňajšieho leteckého útoku Slováci zvrhli tri bomby, ktoré sa zavrtali do zeme asi 80 – 100 metrov od nás. Čo by sa bolo bývalo stalo, kebyže trafia? Takto sú naše celkové straty len tri zranené kone. Boží zázrak!

Pavlovce 25. marca 1939

Úplné ticho a pokoj. Nezaregistrovali sme žiadny pohyb. Nepokoj ale neutícha, cítime, že ešte nie je všetko ukončené. Celý deň sledujeme nebo, či neprídu nepriateľské stroje, hoci cítime, že tým celkovo mohla prejsť chuť na útok. Ako počujeme, ich straty sú nielen tie tri stroje, ktoré sme včera videli spadnúť, ale celkovo už sedem strojov je na ich listine strát. U nás ale strata nie je.

Striehneme, čakáme aj na správy z rádia a z vyššieho veliteľstva: „Čo bude?“

Veľmi, veľmi zriedka počujeme krátku dávku z ľahkého alebo ťažkého guľometu, tu a tam vzdialený výbuch, výstrel z pušky, ale okrem toho ticho.

10 Bola to stíhacia letka 1/1 „Ľász“, ktorej velil npor. Béla Csekme (v slovenských prácach chybne označovaný ako Csemke – pozn. P. Ch.)

11 Išlo o pilota slob. Gustáva Pažického a pozorovateľa por. let. Ferdinanda Šventa; Podľa popredného slovenského vojenského publicistu J. Rajninca zo zasiahnutého lietadla vyskočil padákom len F. Švento. Svedectvo L. Szentgyörgyiho naopak uvádza dvoch pilotov, ktorí sa pokúsili zachrániť výskokom na padáku. Bez ohľadu na túto disproporciu treba zdôrazniť, že obaja slovenskí letci zahynuli, pričom príčiny ich smrti nie sú doposiaľ celkom objasnené. Blížšie pozri: RAJNINEC, ref. 8, s. 25.

Občas sa objaví maďarské lietadlo, urobí pokojný veľký kruhový oblúk, potom ide späť k Užhorodu.

Videli sme aj lietadlo, ktoré núdzovo pristálo a ktoré naši odvážajú nákladným autom. Neskôr sme počuli, že tento stroj sa stal našim majetkom:

Nadporučík Hávor, veliteľ batérie, zbadal zo svojej pozorovateľne, že pred našou líniou pri Prepoštskej samote¹² stojí jedno lietadlo.¹³ Oboznámil s tým aj svojho prieskumníka práp. Schneidera. Práp. Schneider s cyklistami, spomedzi nich s jedným práporčíkom cyklistov a dvoma delostrelcami, odišiel, aby lietadlo získal. Stroj strážilo niekoľko slovenských vojakov. Schneiderovci sa plazením usilovali priblížiť k stroju. Slováci ich pokus privítali paľbou. Začala sa prestrelka medzi schneiderovcami a Slováckmi strážiacimi stroj, ktorej výsledok bol ten, že Slováci ustúpili, utiekli a schneiderovcom sa bez strát podarilo stroj získať a postrážiť až po odtransportovanie. Hoci je stroj trochu poškodený paľbou, je v použiteľnom stave.

---

12 Prepoštská samota (Prépostsági tanya) lokalita pri rieke Uh, západne od osady Bező (dnes: Bežovce, okr. Sobrance) a severovýchodne od osady Magasrév (dnes Vysoká nad Uhom, okr. Michalovce). Za identifikáciu tejto lokality úprimne vďačíme PhDr. Františkovi Cséfalvaymu, CSc.

13 Išlo o stíhacie lietadlo Avia B-534, pilotované slob. J. Zacharom, ktorý bol nútený núdzovo pristáť už 23. marca 1939. Pilot po opustení lietadla padol do zajatia. Bližšie pozri: RAJNINEC, ref. 8, s. 24; Takisto: PATAKY, ROZSOS, SÁRHIDAI, ref. 2, s. 22.